

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Projekt OP VVV

Podpora pregramotností v předškolním vzdělávání

reg. č.: CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000663

Čtenářská pregramotnost v RVP PV

Mgr. Eva Rybářová

Úvodem je nutno říct, že **RVP PV pojem čtenářská pregramotnost**, ani předčtenářská gramotnost, **nepoužívá**, ani nijak **nevymezuje**. To sebou nese i **absenci kritérií**, podle kterých by učitelé mohli svou práci dostatečně evaluovat a věděli, zda jimi nabízená vzdělávací nabídka je dostatečná.

RVP PV **vymezuje klíčové kompetence**, které mají být rozvíjeny – kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, činnostní a občanské. Jednotlivé očekávané kompetence se neobejdou bez funkční čtenářské gramotnosti, proto i v předškolním vzdělávání by měl jít rozvoj jednotlivých kompetencí ruku v ruce s rozvojem čtenářské pregramotnosti.

1. Požadavky uváděné RVP PV související se čtenářskou pregramotností

V oblasti **komunikativní kompetence** jsou uvedeny následující požadavky:

- Ovládá dovednosti předcházející čtení a psaní
- Rozumí slyšenému
- Rozlišuje některé symboly, rozumí jejich významu a funkci
- Dovede využít informační a komunikační prostředky (knížky, encyklopedie, počítač, audiovizuální technika, telefon)

Jako významný problém vidím absenci vymezení, co je myšleno „dovednostmi předcházející čtení a psaní“. Zejména pro začínající učitele, kteří nemají zkušenost z praxe, tato vágní informace neposkytuje vodítko pro plánování přiměřené vzdělávací nabídky, ani jim neumožňuje posoudit, zda u dítěte k naplnění tohoto cíle došlo, protože chybí kritéria pro hodnocení pokroku dítěte.

V oblasti **dílčích vzdělávacích cílů**, jejichž naplňování vede k vytváření kompetencí u dětí, jsou uvedeny tyto oblasti rozvoje, na které se pedagog zaměřuje:

- *Dítě a jeho tělo* – rozvoj jemné motoriky, koordinace oko-ruka, rozvoj smyslového vnímání.
- *Dítě a jeho psychika*
 - Dítě a řeč – rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních i produktivních, rozvoj poznatků a dovedností předcházejících čtení a psaní, zájem o psanou podobu jazyka¹.
 - Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace – osvojení si elementárních poznatků o znakových systémech a jejich funkci.

Pokud výše uvedené shrneme, zjistíme, že hlavní důrazy při rozvoji čtenářské pregramotnosti je kladen na **přípravu pro osvojování si elementární dovednosti číst a psát**, v otázce porozumění textu pak stačí, dokáže-li dítě **sledovat dějovou linku** a svými slovy **vyjádřit hlavní děj, či myšlenku**.

2. Co je potřebné pro rozvoj čtenářské pregramotnosti

Aby bylo možné říct, zda vymezení RVP PV dostačuje, či nikoli, je potřeba si ujasnit, co vlastně všechno potřebujeme u dětí rozvíjet, což by mělo vycházet z definice čtenářské gramotnosti. Ta byla pro účely výzkumu PISA stanovena následovně: „**Čtenářská**

¹ V této části nacházíme nejvíce informací, které bychom vztáhli pod pojem čtenářská pregramotnost. Je to patrné i na popisu vzdělávací nabídky a očekávaných výstupech na straně dítěte. Nicméně i v těchto výstupech z hlediska porozumění je uveden požadavek pouze na sledování hlavní myšlenky a schopnost ji reprodukovat.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

gramotnost znamená schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosahování určitých cílů, k rozvoji vlastních schopností a vědomostí a k aktivnímu začlenění do společnosti.“ (OECD, 2010, str. 37) Znamená to, že kromě dovednosti číst a psát, je klíčovou složkou schopnost dokázat těžit z textu, využívat ho a aplikovat. V programu PIRLS je na čtenářskou gramotnost nahlíženo jako na „**schopnost rozumět formám psaného jazyka, které vyžaduje společnost a/nebo oceňují jednotlivci, a tyto formy používat. Mladí čtenáři mohou odvozovat význam z široké škály textů. Čtou, aby se učili, aby se začlenili do společenství čtenářů ve škole i v každodenním životě a také pro zábavu.**“ (Altmanová, 2011, str. 11) V této definici je navíc zdůrazněna složka postojová, kdy čtení jako takové se stává pro člověka hodnotou.

Vyjdou-li z uvedených definic, můžu pojmenovat tři základní složky čtenářské dovednosti:

- **Oblast postojová** – vztah ke čtení
- **Oblast dovedností pro čtení a psaní**
- **Oblast myšlenkového rozvoje** – porozumění, aplikace

To koresponduje s oblastmi, které vymezuje např. H. Košťálová (2010, str. 14), I. Tomášková (2015, str. 9) či Altmanová (2010, str. 7): **vztah ke čtení, porozumění, vysuzování, metakognice², sdílení a aplikace.**

Budoucí čtenář tedy potřebuje:

- **kognitivní dovednosti** (pozornost, paměť, kritické myšlení, schopnost analyzovat, vybírat podstatné, představivost)
- **motivaci** (důvody pro čtení, zájem o obsah, vnímání sebe sama jako čtenáře)
- **znalosti** (slovní zásoba, znalost tématu, jazykové dovednosti, znalost strategií pro porozumění)
- **zkušenost.**

² Metakognice - schopnost jedince přemýšlet a uvažovat o vlastních myšlenkových procesech, a to zejména s cílem zlepšit své kognitivní schopnosti. Poznávání stylů a metod, které jedinec používá k učení, jejich reflexe.

Uvedený výčet je možno chápat jako vzdělávací obsah vedoucí k rozvoji čtenářské gramotnosti, a koresponduje s vymezením uvedeným výše plynoucím z definice čtenářské gramotnosti.

Z výše uvedených výčtů vyplývá, že oblast čtenářské pregramotnosti je velmi komplexní a zasahuje nejrůznější oblasti rozvoj dítěte – oblast smyslového vnímání, myšlení, paměti, řeči a slovní zásoby, emoční a sociální rozvoj, a zároveň musí stavět na osobní zkušenosti dítěte, tzn., že děti by měly dostávat dostatek příležitostí tyto jednotlivé složky využívat jak v průběhu různých činností a situací, tak při práci s textem. Zároveň učitelé musí mít na paměti, že cílem je, aby se v pozdějším věku z dětí stávaly čtenáři, a k tomu pouhá dovednost číst a psát nestačí.

Pro přehlednost uvádím do tabulky, co vše by **mělo být** v oblasti čtenářské pregramotnosti rozvíjeno a zároveň, zda se daný požadavek v nějaké formě vyskytuje v RVP PV. Především, že uvedený seznam nepokládám za úplný.

Požadavek	Kde je uvedeno
Koordinace oko-ruka, grafické činnosti	Dítě a jeho tělo
Rozvoj řeči- naslouchání, vnímání, pozornost, slovní zásoba, hry se slovy, rýmy, sluchová diferenciacce	Dítě a jeho psychika Jazyk a řeč
Poslech čtených či vyprávěných pohádek	Dítě a jeho psychika Jazyk a řeč
Vyprávění, co dítě slyšelo, či vidělo	Dítě a jeho psychika Jazyk a řeč
Vysvětlit (interpretovat) text	x
Používání čtenářských strategií pro porozumění	x
Čtení s porozuměním	x
Grafické napodobování symbolů, tvarů, písmen, chápání jejich významu, poznat napsané své jméno	Dítě a jeho psychika Jazyk a řeč
Kódování/dekódování informací	x
Prohlížení a čtení knížek, sledování zleva doprava	Dítě a jeho psychika Jazyk a řeč
Aktivity s různým tištěným a informačním materiálem	Dítě a jeho psychika

	Jazyk a řeč
Vyhledávání informací	x
Soustředit se na činnost a udržet pozornost	Dítě a jeho psychika Myšlenkové operace
Předvídání	x
Uvažovat, usuzovat	Dítě a jeho psychika Myšlenkové operace
Odhalovat podstatné znaky a vzájemné souvislosti	Dítě a jeho psychika Myšlenkové operace
Rozvíjet kritického myšlení	x
Sledovat vlastní porozumění	x
Myslet kreativně, nalézat nová řešení	Dítě a jeho psychika Myšlenkové operace
Uvědomovat si příjemné a nepříjemné prožitky	Dítě a jeho psychika Sebepojetí, city, vůle
Porozumět běžným projevům emocí a nálad	Dítě a ten druhý
Seznamování se světem, jeho kulturou a hodnotami, poznatky o světě	Dítě a společnost
Sledovat se zájem literární počiny, hodnotit je	Dítě a společnost
Hledat souvislost na úrovni já-text, text-text, text-svět, používání kontextových znalostí	x
Osvojovat si elementární poznatky o světě	Dítě a svět

(Zdroj dat RVP PV 2017)

Z výše uvedené tabulky je patrné, že RVP PV vymezuje jednotlivé složky, chybí v podstatě jen požadavky na využívání čtenářských strategií jako podpory rozvoje porozumění u dětí a rozvoj kritického myšlení, přesto při celkovém pohledu se takto formulované cíle jeví jako nedostatečné, zejména pro svou roztržitost a neprovázanost. Řešením by bylo vymezení obsahu čtenářské pregramotnost tak, aby byly pokryty všechny potřebné složky a učitelům bylo zřejmé, na co vše se mají při práci s textem zaměřovat. Dokud tomu tak nebude, bude nutné, aby se ředitelé a učitelé pokusily ve svých školních vzdělávacích programech tyto oblasti vymezit, sloučit jednotlivé složky, čímž by získali

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

ucelenější přehled požadavků a východisek pro plánování vzdělávacího obsahu v mateřských školách. Zároveň bych doporučila seznámit se s obsahem RVP ZV a požadavky, které klade na vzdělávání v oblasti čtenářské gramotnosti během prvních ročníků primárního vzdělávání.

Literatura:

ALTMANOVÁ, Jitka. *Gramotnosti ve vzdělávání: [příručka pro učitele]*. Editor Jaroslav Faltýn, Katarína Nemčíková, Eva Zelendová. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2010, 64 s. ISBN 978-80-87000-41-0.

HYPLOVÁ, Jana. *Využití projektového vyučování k rozvoji čtenářské gramotnosti žáků základní školy*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010, 155 s. ISBN 978-80-7368-919-3.

INA V.S. MULLIS .. [ET AL.]. *PIRLS 2011 international results in reading*. Chestnut Hill: TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College, 2012. ISBN 9789079549160.

ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. *PISA 2009 results. student performance in reading, mathematics and science*. Stand: 2009. Paris: OECD, 2010. ISBN 9789264091450.

PIRLS 2016 assessment framework second edition. 2nd edition. 2015. ISBN 9781889938288.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004, 48 s.

Quarterly. 2013, **49**(2), 169-187. DOI: 10.1002/rrq.68.

TOMÁŠKOVÁ, Iva. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015, 140 s. ISBN 978-80-262-0790-0.